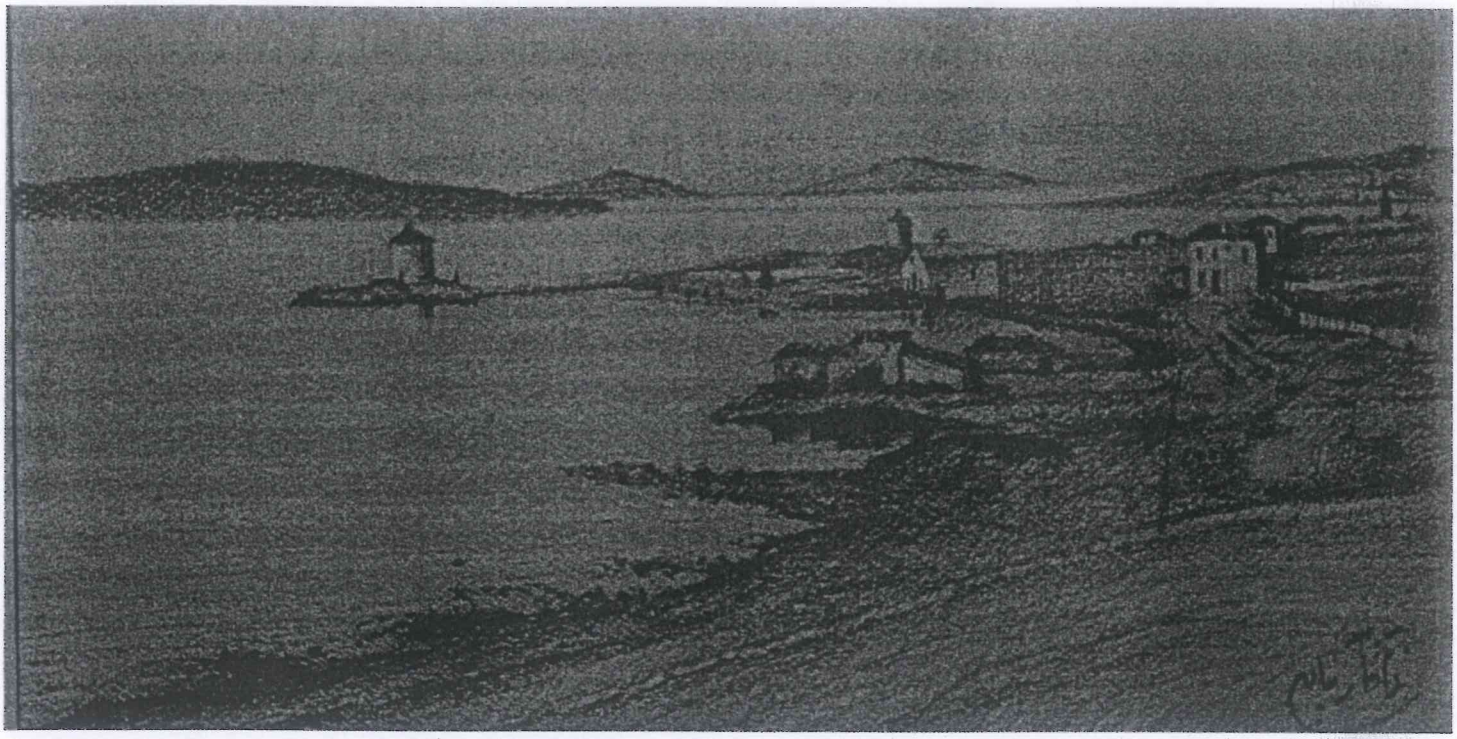
AYVALIK BELEDİYESİ

kidonya

kültür sanat dergisi

sayı: 1
temmuz
ağustos
2013

AYVALIK / *4 Şubat 1892 - Servet-i Fünun*

AYVALIK'A VE ŞİİR SEVDALILARINA SELAM

Ziya Osman Saba, can dostu Cahit Sıtkı Tarancı'ya yazdığı mektuplarından birinde "Ayvalık çok güzel bir yer," diyor ve şöyle sürdürüyor sözünü: "denizin bütün iltifatlarına nail olmuş. Körfezler, adalar, çamlıklar... Hâsılı enfes bir kasaba." Ayvalık'ta traş da olan şairin sözünü kim kesebilir ki? "Kasaba suyla sarhoş bir halde tabiî, rakı bulduğum akşamlar, bu güzelliklerin hakkını vermekte kusur etmedim." Orhan Peker ise, "En iyisi basıp Ayvalık'a gitmek" diyor İstanbul'dan bunalınca. "Bahçedeki nar ağacının altında bir yudum içip denize Merhaba demek..." diyor ya, yalnız o mu böyle düşünüyor? Ayvalık âşığı pek çok insan nisan-mayıs geldi mi "basıp Ayvalık'a" gitmek için nasıl can atıyordur kim bilir!

Antik çağda yabani ayva anlamına gelen "Kidonia"nın eş anlamlısı Ayvalık için Orhan Peker "hele sabahları Ayvalık bir şiir" dye yazıyor bir mektubunda. Metin Eloğlu ise "Kaçamak rakısında Ayvalık bozu"nun şiirini paylaşıyor çaktırmadan. Sonra ressam arkadaşı Orhan Peker'e "Sevgili Orhan'a şimdi kuş kuş kuş" yolluyor bu güzel kasabanın göğünde özgürce uçup dursunlar, çizsinler, boyasınlar diye. Fethi Naci, Cunda'da mavi denizin renginin "şarap rengine bürünü"şündeki şiire şaşıyor. Behçet Kemal Çağlar, hiç unutamadığı "Cunda Akşamı"nı ve "Şeytan Sofrası görünümlerini, izlenimlerini unutulmaz kılıyor dizelerinde: "Nasıl şükretmeli bu güzelliğe?"

Ayvalık denizle dudak dudağa olacak da şiirlere konu olmayacak? Hiç olur mu öyle şey! "Ayvalık Randevusu"nda Zeki Ömer Defne, bir dileğini şiirine şöyle nakışlıyor: "Mayıs ayında gül, kiraz / sıcaklığı inmeye başlarken Ayvalık'a / bahçelerden ve sevi şiirlerinden, / siz, ben Yorulmaz / ve Altınbaş rakısıyla / 7 yıldızlı Metaksa / buluşalım şöyle beşimiz / Şeytan Sofrası'nın bir köşesinde" Altınoluk'la İda'nın şairi Ahmet Uysal da Ayvalık âşığı bir şairdi. "Ayvalık'da o yıkık evin / tuğla duvarına dayadık sırtımızı / puslu gecede, umutsuz bir ezgi / gibi duruyordu aramızda / uzak yazların hüznü / Onları önümüzde yürüyen, / dar sokakta, kırlardan yeni toplanmış / otların kokusuyla süzülerek; / onlarla anımsadık yeniden, / zeytinlerin çocukları olduğumuzu"

"Ayvalık Yollarında, Sürücü Aynalarında"ki şiir gibi resimlerini böyle selamlamıştı Hulki Aktunç.Bir başka şair, Erdoğan Alkan ise,"Ayvalık'ta Son Yaz"ı ve onun hüznünü şiirine şöyle yediriyor: "Koydu şişelere son yaz / Anıları, kelebek ölülerini / Yaprak dökecek yine dil / / Gezginler dönüyor evlerine / Giden sevgiliye kırgın / Geçmiş yazları anlatıyor gül // Gül bahçelerde soluyor / Kadehe eski bir aşk doluyor / Kalbim! Bir yaz daha ölüyor / Zeytin ağaçlarının dibinde..." Bu güzel kasaba için Ayvalıklı H. Hikmet Esen kadar çok şiir yazan olmuş mudur acaba? Onun ve çoğumuz için "Bir Sevdadır Ayvalık"

Ayvalık belediyesinin desteğiyle yola çıkıyor bu edebiyat dergisi: Şiirlerle, öykülerle denemelerle, fotoğraflarla, desenlerle bezeli selamlıyor sizi.

Gültekin Emre

Efnan Dervişoğlu

SANATTA AYVALIK ESKİZLERİ

"Yıllarca önce görülen bir düşün gerçekleşmesi gibi çıkar insanın karşısına Ayvalık. Mezarlığın bulunduğu tepeyi arkada bırakıp yokuş aşağı sallandınız mı, çam ağaçlarının arasından, sizi şaşkına uğrattığını bilerek açıverir yüzünün perdesi. Aaa, deyip irkilince siz o, güzelliğine güvenen genç kız çapkınlığıyla tatlı tatlı gülümser. Hep bu şaşırtıcı yoldan gelip gitti Ayvalık'a, Ayvalık'ın sürprizini doyasıya yaşamak istedi. Yeni yollar onu ilgilendirmiyor."

Feyza Hepçilingirler'in *Sevginin Eskimezliği* adlı öyküsü bu paragrafla başlar. İş güç, aile sorumluluğu derken doğup büyüdüğü toprağa yıllardır uğramayan Salim'in; anneannesinin evine gidene dek gördükleri, Ayvalık fotoğraflarıyla karşılaşmamızı sağlar. Yazar bu öyküde olduğu gibi *Fava*'da da Ayvalık'ın yerli halkından seçer öykü kişilerini; Fatoş'u ve kocasının beş parasız koyup gittiği annesini, birkaç sayfada yakından tanıma olanağı buluruz; yöreyi, yöre insanını bilen birinin kaleminden üstelik.

Feride Çiçekoğlu, "Suyun Öte Yanı" adlı romanında 1980'li yıllarda tutuksuz yargılanan üniversite hocası Ertan'la sevdiği kadın Nihal'in Cunda'daki günlerini, Ertan'ın kaçış düşüncesiyle Ada'ya tekrar ve bu kez yalnız olarak gelişini anlatır. Tomris Giritlioğlu'nun 1991'de filme çektiği "Suyun Öte Yanı", 1992'de roman olarak yayımlanır:

"Daracık sokaklar parke taş kaplı. Biraz yokuş yukarı, sağa sola kıvrılıverdikçe ilerlerde bir yerde koca bir kilise. Bir görünüp bir yitiyor. Taş bir duvarın yanından geçiyorlar şimdi. Ne güzel dokusu, nasıl uyumlu renkleri. Gül kurusunun açıklı koyulu tonları, aralarda tortulanmış kırmızı şarap ve şampanya rengi lekeler. İçki çağrıştırıyor evet, o kadar güzel. Evler de görkemli, ama sanki terk edilmiş gibi. Çoğunun kepenkleri kapalı ve en azından köşeleri, pencere, kapı çerçeveleri hep o güzel gülkurusu gözenekli taşlarla çevrili. (...) Tarihini ilk anda ele vermeyen bir yer burası, belli. Çok şeyler görmüş geçirmiş, biraz küskün."

Feride Çiçekoğlu'nun betimlediği "gülkurusu", Fethi Naci'nin anılarında da yayar rengini. Cunda'dan Çanakkale'ye uzanacak yolun başında sis içindedir ada: "Sabahleyin Cunda'dan ayrılırken, sayıları gitgide azalan o gül kurusu renkli evlere dönüp baktığımda (O anda değil, şimdi, bu satırları yazarken, birden Nâzım'ın dizeleri geldi aklıma: 'Kale kapısından çıkarken ölümle buluşmak üzere / Dönüp baktığımda son defa şehre...'), evler daha yeni uyanıyormuş gibiydiler. Sisi o zaman fark ettim: Evler, hafif sisi üstlerine çekmiş, sanki sabah mahmurluğunu yaşıyorlardı."

Bu noktada, Fethi Naci'nin izinden gidiyorum ben de. "(...) Cebimde yaz güneşi, / kırlangıç hızı, / gülkurusu, / ateşböceği. (...)", Cevat Çapan'ın *Bir Deli Dülger*'de söylediği.

Gazeteci kimliğiyle tanıdığımız Mustafa Sağlamer'in, adını bir tekneden alan "uzun hikâye"si *Fransız Kal Ayvalık*, gerçek yaşamdan seçtiği kişiler ve mekânlarla da dikkati çeker. Ayvalık'ın kurguya dâhil olması, anlatılmaya değer bir "yarışma" sonrasındadır: Mahmut ve Feriha çifti nerede yaşayacaklarına karar verme aşamasındadırlar. Ege ve Akdeniz kıyı şeridini boydan boya dolaşan Mahmut, beğendiği yerlerin fotoğraflarını çekip Feriha'ya gönderir. İkisi de bir diğerine göstermeden fotoğraflara bir ile on arasında puan verecekler; değerlendirme pusulasını birbirlerine ileteceklerdir. Her fotoğrafın yanındaki puan toplanıp ikiye bölünecek ve kazanan yer, yaşayacakları yer olacaktır. On altı yerden çeşitli fotoğraflar yarışır. "Sonuçta, ikisinden de dokuzar puan alan Ayvalık ipi göğüsle"r.

Ferit Edgü'nün deyişiyle "zeytinyağı ve sabun kokan Ayvalık", Selim İleri'ye göre de "doğa mucizesi"dir. Senaryosunu yazdığı *Kırık Bir Aşk Hikâyesi*'nin yönetmenliğini Ömer Kavur üstlenir. 1981 yapımı filmin çekimleri için seçilen yer ise Ayvalık'tır: "Daha önce Ayvalık'a gitmiş, mekân bakmıştık. Faytonlar hep gönlümü çeliyordu. Çam ağaçları, uzun kumsallar, günbatımları... Aysel öğretmen, bu doğa mucizesi ortasında uçsuz bucaksız baskılar duyumsamalıydı. Karmaşık siyasal bir dönemin içinde yaşanacaktı olayların tümü."

Lacivert kayıkta balık tutan ressamlar, 49 yaşında aramızdan ayrılan Mehmet Günsür'ün 2003'te Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan *İçeriye Bakan Kim?* adlı kitabında yer alan öykülerden biridir.

"(Metinde yer alan italik harflerle dizilmiş bölümler, arkadaşım Yavuz Tanyeli'nin 2003 yılının Ekim ayı boyunca Cunda Adası'ndan (Ayvalık) yazdığı mektuplardan alınmıştır. O'na teşekkür etmem gerekiyor. M. G.)"

Mehmet Günsür'ün, öykünün sonuna düştüğü bu notla teşekkür ettiği Yavuz Tanyeli'nin dışında, öyküde başka bir adla karşılaşmayız; ama ipuçlarını değerlendirdiğimizde, mektupta ve anlatının diğer parçalarındaki diyaloglarda iki önemli ressamla daha birlikte olduğumuzu anlarız. *" 'Dayı, Hilton'a gidelim mi? Bir galeri var orada. Resimlere bakarız.' 'Olur.' Yavaşça yürüdük Hilton'a doğru. O kim bilir neler düşünüyordu yol boyunca, ilkgençliğini, Akademi dönemlerini, sonrasını."*

Yavuz Tanyeli'nin dayısı, 1927'de Trabzon'da doğan, İstanbul'da ve Paris'te resim öğrenimi gören Orhan Peker'dir. Türk resminde büyük iz bırakan Peker'in 1975'te başlar Ayvalık günleri; 1976'da da "Ayvalık-76" sergisini açar. 1978'de İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitiren Tanyeli (Trabzon, 1950), Ayvalık'taki dayısına boya ve tuval taşır İstanbul'dan. Peker'in Ayvalık günleri, Günsür'ün öyküsüne yansır: "Meşhur adamız ya: Ellisini aşmış, üstelik piyano da çalıyor. Hoş geldiniz, rakılar... Güle güle, konyaklar! Üstat, Ankara'dan gelip damat olmuş bu güzide memleket köşesine ki, kovaladığımız Rumlardan kapattığımız taş konaklarda, fıstık çamlı bahçelerde ona davetler verilsin. Tuvallerden renkler, üstlerine, yüzlerine sıçrıyor... Rengârenk olup gidiyorlar, sonra daha kalabalık, yine geliyorlar."

Peker'in konuştuğu kişi, Mehmet Günsür'ün 1924'te Ayvalık'ta doğan ve resim öğrenimi gören babası Nedim Günsür'den başkası değildir. Bunu da " 'Ben üç-dört yıl zor dayandım Zonguldak'ta, Ereğli'de.' - 'Görmeseydin, kalmasaydın o madenciler çıkmazdı ama!' " cümlelerinden çıkarırız; Zonguldak'ta resim öğretmenliği yaptığını bildiğimiz Günsür'ün madenci resimleri ilgi görür çünkü. Öğrencilik yıllarında "10'lar Grubu"nda birlikte yer alan iki dostun öyküdeki birlikteliğidir, bu. *Lacivert kayıkta balık tutan ressamlar*, anlatıcısıyla birlikte dört ressamı buluşturan bir öyküdür. Orhan Peker'den geriye resimleri kalmaz yalnızca. Yakın dostu Cornelius Bischoff'a yazdığı mektupları da yayımlanır ardından. Ayvalık'tan yazdığı 5 Eylül 1976 tarihli mektubunda şöyle der ressam: "Ayvalık son günlerde tenhalaşıyor. Dün akşam uğradık da, güldüm. O meşhur Büyük Berk Otelinde cinler top oynuyor. Ama hava bir güzel ki sorma. Deniz temiz bir aynaya benziyor. Deniz tekrar ısındı. Ekim sonuna kadar böyle oluyormuş. Günleri bildiğin gibi geçiriyorum. İyi ama hiç değilse akşam üstleri, canım bir iki arkadaşla buluşmak tabii iyi olurdu."

Yolu Ayvalık'tan geçen bir ressam da Fikret Mualla'dır. Ayvalık'la özdeşleşen yazar ve çevirmen Ahmet Yorulmaz, "Fikret Mualla'ydı o, kimseye benzemezdi" cümlesiyle bitirdiği *Sanatçının Kaçışı* öyküsünde, ressamın Ayvalık günlerini anlatır: "resim öğretmeni düşüncede, yaratıda, yaşamda meslektaşlarına oranla ayrı bir yerdeydi. Okul kitapları ve kırtasiye satan eski öğretmen Topal Rüştü'nün dükkânına gidiyor, bir süre orada vakit geçiriyor, insanları inceleyip, belleğini zenginleştiriyordu."

2004'te, günlüklerinin 40 yaşını aştığını söyleyen Hulki Aktunç "mecbur kalmadıkça" yayımlamaz günlüklerini; ama " 'Ayvalık Günlüğü'nün özel bir yeri var" deyip 27 Mayıs - 6 Haziran 2004 tarihleri arasında yazdığı sayfaları okuruna iletir.

"Semra ile Seval, Ayvalık'a indiler. Perşembe pazarı.

Spike, karşımdaki koltukta uyukluyor.

Dur bre, dur. Büyük uykulardan uyanmış beni de mışıldatma şimdi.

Ölüm uykularına yatmak, bir an önce dalıvermek için çırpındığım gecelerde, Sisip göğsümdeydi ve o harika gurultusuyla 'haydi, haydi!' diyordu, 'öyle zor da değil!'

'Efendimiz Sisip' öyküsünü düşündüm. Yazmaya başlayıp başlayıp bir kedinin bu öyküye sığmayacağını anladığım o mırıl mırıl şey'i."

Ayvalık'ta günlük tutan biri daha vardır:

(Devamı 3. sayfada)

"Denize uzanıyor Ayvalık'ın her sokağı. Birbirine sımsıkı tutunmuş evlerin arasında dolaşıyor poyraz serinlik getirdim ey ahali diye diye. Her sabah ekmek, gazete alırken denizle selamlaşmak ne güzel! Dolmuş beklerken denizle burun buruna gelivermek var ya, işte ben bunları özlüyorum Berlin'de."

Gültekin Emre, 27 Temmuz 2009'da, Ayvalık'ta, böyle yazar günlüğüne; "sadece Berlin'de mi?" diye devam etsem, şair ne der acaba? Neu Fahrland'da karpuz yediğinde ya da ara sokaklara daldığında; Waren (Müritz)'de limanın tenhalığını, kiremit rengi evleri gördüğünde Ayvalık'ı düşünür, düşler hep. 1980'den beri Berlin'de yaşayan Gültekin Emre için yurda gelişler, nicedir Ayvalık'a geliş demek daha çok; gurbette olmaktan sıyrılma hali. Hem ne diyordu *Sonra* şiirinde: "Ömrüm uzun olsun istedim senin yolundaki kırmızı halıda / Sonra yeni bir Ayvalık bulacağım tüm gençliğimi başıma toplayıp / Yurtsuzluğumun yurdunu nüfusuma geçireceğim"

Paçası tutuşan bulutlar, dolmuşların kornasına yapışan karanlık, yalın bir söyleyişle betimleyici anlatımın buluşması sonucu ortaya çıkıyor. Ayvalık, fonda değil; sözcüklerle yapılan resmin kendisinde. Günlüğünün 2008 Temmuz'una ayrılan sayfalarından bir örnek: "Birkaç yıl önce kaçak göçmenleri taşırken karaya oturan geminin direkleri arasına yöneliyor güneş yorgun, bezgin, ısısını yitirmiş bir halde. Yumurta sarısına dönüşen ateş topu uzaklardaki tepenin ardına sokuluyor. Bulutlara vuruyor ışık huzmeleri. Bulutların paçası tutuşuyor sanki. Denize kırmızı bir halı seriliyor. Güneş düğme gibiyken dilekler tutuyorum. Hafif bir serinlik çıkıyor. Dolmuşların kornasına yapışıyor karanlık. İğdeler kokularını yitirmiş."

Gültekin Emre'nin günlükleri "deneme" niyetiyle de okunabilir kuşkusuz. Şiir başta olmak üzere; yazarının, edebiyata ve sanatın diğer dallarına dair görüşlerini, kitaplarla ilişkisini bulabileceğimiz günlüklerdir çünkü. Ayvalık'ta bir gece *Beyaz Geceler*'in erkek kahramanıyla hasbıhali gibi. Ayvalık ise şiirinin konakladığı mekânlardan biridir: *Bordo Gece* şiirinden birkaç dize: "Zeytinin düşü incirdir mutlaka Ayvalık'ta / Narın ise senden başkası olamaz benim gibi / Bordo bir gece aklımda / Altımda derin dar bir uçurum / Kanadı kırık uçuran uçurtma / Dili tutulmuş bir yurt akşamı / Uzak bir hayal o kıyısında durduğum harita"

Ressam kimliğiyle de tanıdığımız Metin Eloğlu'nun "Sevgili Orhan'a şimdi kuş kuş kuş" dizesiyle sona erdirip Orhan Peker'i selamladığı şiiri Varlama'dan bir dörtlük de şöyle: "Nar ağacının orda işletecektik temmuzu / Oyuncak mı yarım yüzyıl işte sıkboğaz / Hangimiz ki hangimize benzeriz / Kaçamak rakısında Ayvalık bozu"

Bazı kentler bir coğrafya parçası ya da bir yerleşim yeri olmanın ötesine geçme şansı bulurlar; sundukları güzelliklerin, taşıdıkları ruhun karşılığıdır bu. Ayvalık da böylesi kentlerden biridir; sanatımıza yansır, gülkurusu ve mavi. Ayvalık'a gidenler, etkilenirler, severler, mitolojik rüyalar görürler; onu anlatırlar, yazarlar, resimlerler. Bütün güzelliğiyle Ayvalık, büyüler insanı çünkü. Anlatılmayı daha çok hak eder belki de.

1. Feyza Hepçilingirler, Öyküler, Cem Yayınevi, İstanbul 1993, s. 304.
2. Feride Çiçekoğlu, *Suyun Öte Yanı*, 2. Basım, Can Yayınları, İstanbul 1994, s. 9-10.
3. Fethi Naci, *Dönüp Baktığımda*, Adam Yayınları, İstanbul 1999, s. 109.
4. Cevat Çapan, *Bana Düşlerini Anlat / Toplu Şiirler (1985-2006)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 37.
5. Teknenin adı "Fransizka L. Ayvalık"tır; Mahmut'un karanlıktaki yanlış okuyuşu ad olur kitaba.
6. Mustafa Sağlamer, *Fransız Kal Ayvalık*, 5. Baskı, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2012, s. 155-156.
7. Ferit Edgü, *Seyir Sözcükleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s. 55.
8. Selim İleri, *Hatırlıyorum*, İyi Şeyler Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 175.
9. Mehmet Günsür, *İçeriye Bakan Kim?*, Can Yayınları, İstanbul 2006, s. 143.
10. A. g. e., s. 138.
11. A. g. e., s. 139.
12. A. g. e., s. 139.
13. Orhan Peker, *Corneilus'a Mektuplar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993, s. 135.
14. Ahmet Yorulmaz, *Cunda Yolu Ayvalık'tan Geçer*, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2009, s. 22.
15. Hulki Aktunç, "Ayvalık Günlüğü", *kitap-lık*, S. 79, Ocak 2005, s. 34-35.
16. Gültekin Emre, *Kardeş Günlükler*, Bencekitap Yayınları, Ankara 2011, s. 266.
17. Gültekin Emre, *Ciğerpare*, Bencekitap Yayınları, Ankara 2011, s. 57.
18. Gültekin Emre, *Kardeş Günlükler*, Bencekitap Yayınları, Ankara 2011, s. 239.
19. Gültekin Emre, *Ciğerpare*, Bencekitap Yayınları, Ankara 2011, s. 38.
20. Metin Eloğlu, *Bu Yalnızlık Benim / Toplu Şiirler (1951-1984)*, 3. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 355.

Adil İzci

SONRASI

Orhan Veli esiniyle

Cıvıl cıvıl bütün dallar
- Kuşlar nasıl olsa elde var bir! -
Bir de kediler yurt edinirse
Tekiri, sarmanı, aklısı karalısı
Bu uzanır, öteki gerinir, beriki
Yeni sevdası ardında pervane!
Toprak can gibi, gün gibi ılık:
Süreğen bir bahar ikindisi...

Geceleri... Geceleri zaten
Derin birer uykudayız hepimiz...

Rüyamda kimi görsem diyorum ki:
"Ölüm" o kadar da "fena* değil..."

* fena: 1- kötü, 2- yok olma, yokluk, süreksizlik

Oğuzhan Akay

AYVALIK JPG

Lan diye başlar mı hiç bir şiir, bende hazla başlar
Ardından bir kıyamet kopar, şiirin sonu gelir
Taklitlerim kendisiyle barışır, doğar ve ölür hemen

Dili kendinden geçmiş zaman beni bekler:
Bir kadın az girilmiş bir gölgesine parmak attı ve ben gördüm
Sürekli mail atan bir kadının hiç yılmadığını gördüm
Hatta yanıt almasa bile yazıştığını kadının, bölgesiyle
arap baharı yaşadığını da gördüm
Ne kadınmış be, gelirsem epey gelirin olur bile diyor

Vay bu nasıl bir yazışma ki, Nazım
Bölgemizdeki ajanları durdurmak lazım

Şair olmak artık kolay değil valla
Ayvayı yiyeceğiz Ayvalık'a gelsek de sonunda

Reha Yünlüel

KESE

8 Mart itibariyle günün mana ve ehemmiyetine...

taş taş
üstünde taş kalmayacak
taşları öğüteceksin
taşları taşlayacak
dağlayacak taşları
taş taş bu dama
taş taş satranç
taş taş koza
taşlar yerine oturuyor
ben yıkamadım
sen yıkamadın
kim yıkacak
taş bu taş
taş yerinde mi ağır
taş çıkartma işte bana
elimizi altına koyalım
bey'im, hanım'ım
pamuk eller keselere
taşları keseleye keseleye çıkartalım!